

Biblioteka
TRAGOM KLASIKA

Urednik izdanja
Kata Kaluđerović

Naslov originala
Jean-Jacques Rousseau
LES RÊVERIES DU PROMENEUR SOLITAIRE

Žan-Žak Ruso

SANJARJE
U SAMLJENOG
ŠETAČA

Prevod s francuskog
Mira Vuković

 dereta

ŠETNJA PRVA

Evo me, najzad, samog na svetu. Nemam više ni brata, ni bližnjega, ni prijatelja – nikoga osim sebe. Najdruželjubiviji i najblagorodniji među ljudima bio je jednodušno progнан iz njihovog društva. U svojoj savršenoj mržnji oni su tražili muke koje bi bile najokrutnije za moju osetljivu dušu i grubo su prekinuli sve sponе koje su me za njih vezivale. A ja sam ljude mogao da volim uprkos njima. Od moje su ljubavi mogli da pobegnu samo prestajući da budu ljudi. Najzad su za mene samo stranci, neznanci – ništavni, jer su sami tako hteli. Ali odvojen od ljudi i od svega, šta sam zapravo? Preostaje mi još to da ispitam. Nažalost, tom ispitivanju treba da prethodi jedan pogled na moj položaj. Moram još kroz to da prođem, da bih, napuštajući njih, stigao do sebe.

Već je petnaest i više godina prošlo otkako se nalazim u ovom čudnom položaju, a on mi još liči na san. I dalje zamišljam da me muči loša probava, da sanjam ružne

snove i da ću se probuditi osećajući olakšanje što sam opet među prijateljima. Da, svakako, mora da sam, i ne primetivši to, uskočio iz jave u san, ili, bolje, iz života u smrt. Izbačen, ni sam ne znam kako, iz poretka stvari, bio sam gurnut u neshvatljiv haos, u kojem ništa ne razaznajem; i što više mišlim na svoje sadašnje prilike, sve manje shvatam gde sam.

A kako sam i mogao da predvidim sudbinu koja me je čekala? Kako da je shvatim i sada kada sam joj predat na milost i nemilost? Kako sam pri zdravoj pameti i mogao da pretpostavim da će doći dan kada će me, istog onog čoveka kakav sam i ranije bio, čitavo jedno pokolenje bez ikakvog dvoumljenja smatrati čudovištem, trovačem, ubicom, da ću postati predmet užasavanja ljudske rase, igračka ološa, da će me, umesto pozdrava, prolaznici pljuvati, da će se čitav jedan naraštaj veseliti što me živog sahranjuje. Kada se taj čudan prevrat desio, bio sam nepripremljen i zato me je to najpre potreslo. Uzbuđenje i ogorčenost baciše me u bunilo kojem je trebalo dobrih deset godina da se stiša, a u međuvremenu, padajući iz zablude u zabludu, iz greške u grešku, iz gluposti u glupost, neoprezno sam pružio onima koji upravljaju mojom sudbinom bezbroj načina da je nepovratno zapečate, što oni vešto i učiniše.

Otimao sam se dugo, silovito i bezuspešno. Bez lukavosti, veštine, pritvornosti i opreznosti, iskren, otvoren, nestrpljiv i nagao, sve više sam sebi vezivao ruke, pružajući neprestano svojim progoniteljima nove povode da me napadnu, što oni nisu propustili da učine. Osećajući,

najzad, da su svi moji napori bezuspešni i da se samo uzalud mučim, doneh odluku koja mi je jedino i preostajala: da se pokorim sudbini i ne opirem nužnosti. U tom mirenju sa sudbinom našao sam naknadu za sve muke, jer mi ono pruža spokojstvo koje je nespojivo s neprekidnim rovaranjem tegobnog i jalovog otpora.

Još je nešto doprinelo tom spokojstvu. U svojoj savršenoj mržnji moji su progonitelji, obuzeti srdžbom, propustili da rasporede njena dejstva tako da neprestano održavaju i obnavljaju moje patnje, nanoseći mi uvek nove udarce. Da su bili dovoljno lukavi da mi ostave malo nade, još bi me držali u šaci. Još bi nekim lažnim mamcem mogli da me zavaraju i da me potom iznova ojade, jer bi moja iščekivanja bila izneverena. Oni su, međutim, unapred iscrpli sva svoja sredstva; ne ostavljajući mi ništa, sebi su oduzeli sve. Kleveta, poniženje, podsmeh, sramota, kojima su me izvrgli, ne mogu se ni uvećati ni ublažiti; niti je u njihovoj moći da ih učine gorim, niti u mojoj da ih izbegnem. Toliko su požurili da prevrše meru moje bede, da sva ljudska moć i sva lukavstva pakla ne bi ništa mogli da joj dodaju. Čak ni fizički bol ne bi uvećao moje patnje, već bi samo odvratio moju pažnju s njih. Izmamljujući mi jauke, poštedeo bi me, možda, jecaja, a telesne patnje prekratile bi moje duševne jade.

Čega bih se još bojao sada kada je sve učinjeno? Moje stanje ne mogu da pogoršaju, pa me zato nemaju čime uplašiti. Zauvek su me oslobodili strepnje i straha; to je ipak neko olakšanje. Stvarne muke ne podnosim teško;

lako se naviknem na one koje osećam, ali ne i na one od kojih strepim. Moja ih uplašena mašta spaja i obrće, širi i uvećava. Iščekivanje patnji muči me sto puta više nego njihovo stvarno prisustvo. Pretnja je za mene strašnija od udarca. Kada su pretnje već tu, samo njihovo prisustvo im oduzima sve što je u njima bilo nestvarno i svodi ih na pravu meru. Onda mi se učine mnogo manjima nego što sam ih zamišljao, pa tako i usred njih ne mogu a da ne osetim olakšanje. Kada se budem oslobodio novih razloga za strahovanje i strepnje koju nosi nada, navika će učiniti da mi iz dana u dan postane snošljivije stanje koje se više ne može pogoršati, i što ono s vremenom bude tupelo, to će oni teže moći da mu vrate njegovu prvobitnu oštricu. Tu su mi uslugu učinili moji progonitelji, jer su nepromišljeno istrošili sve žaoke svoje mržnje. Sami su sebe lišili svake moći nada mnom i sada slobodno mogu da im se rugam.

Nema još ni dva meseca kako mi se potpuni mir vratio u srce. Odavno se više ničega nisam bojao, ali sam se još nadao, i zbog te, čas uljuljkivane, čas izneveravane nade, bezbroj me je različitih strasti i dalje razdiralo. Jedan tužan i neočekivan događaj najzad je izbrisao i tu slabu nadu i pomogao mi da shvatim da je moja sudbina jednom zauvek određena na ovom svetu. Od tada sam se s njom potpuno pomirio i ponovo našao mir.

Čim sam počeo da nazirem širinu zavere, zauvek me je napustila pomisao da ću još za života povratiti naklonost javnosti, ali pošto ni ta naklonost ne bi mogla da bude obostrana, nije mi ni potrebna. Uzalud bi se ljudi meni

vratili, mene više ne bi zatekli. Zbog prezira što ga prema njima osećam, druženje s ljudima bilo bi mi bljutavo, pa čak i tegobno; u samoći sam sto puta srećniji nego što bih to bio da živim s njima. Iz mog su srca iščupali svako zadovoljstvo druženja. A u mojim godinama teško da bih mogao ponovo da ga osetim; prekasno je. Mogu sada dobro ili zlo da mi čine, meni je svejedno; bilo šta da urade, moji su savremenici za mene ništavni.

Ipak, još sam računao na budućnost i nadao se da će neko bolje pokolenje, ispitujući podrobnije i sudove i postupke svojih prethodnika prema meni, lako prozreti lukavstvo njihovih kolovođa i videti me onakvog kakav uistinu jesam. Baš me je ta nada nagnala da napišem *Dijaloge* i navela me na hiljadu bezumnih pokušaja da ih prenesem potomstvu. Iako daleka, ta me je nada ispunjavala istim onim nemirom koji sam osećao dok sam još tragao za pravednikom na ovom svetu, a baš su me takve nade, kojih sam bezuspešno pokušavao da se oslobodim, činile igračkom savremenika. U *Dijalogima* sam rekao na čemu sam zasnivao tu nadu. Varao sam se. Srećom, shvatih svoju grešku na vreme da bih pre sudnjeg časa ipak doživeo trenutak punog spokoja i nepomućenog mira. Taj trenutak je počeo u razdoblju o kojem govorim i imam razloga da verujem da neće biti prekinut.

Malo koji dan prođe a da mi nova razmišljanja ne pokažu koliko sam bio u zabludi kada sam računao da će javnost promeniti mišljenje o meni, čak i u neko potonje vreme; jer ona je u svom odnosu prema meni prepuštena

vođama koje se neprestano smenjuju u telima koja su me omrzla. Umiru pojedinci, ali ne i kolektivna tela. Iste strasti nastavljaju da žive u njima, a njihova žestoka mržnja, besmrtna kao i đavo koji je nadahnjuje, uvek je spremna na delanje. Kada svi moji lični neprijatelji budi umrli, lekara i oratorijanaca¹ će još biti, a kada bi me samo ova dva tela proganjala, siguran sam da ni posle moje smrti uspomenu na mene ne bi ostavili na miru, kao što ni meni živom ne daju da počinem. Lekari, koje sam doista uvredio, možda će se s vremenom i smiriti; ali oratorijanci, koje sam voleo, cenio, imao u njih puno poverenje i nikad ih nisam uvredio, ti ljudi Crkve i polumonasi, zauvek će ostati neumoljivi; u njihovoj nepravičnosti leži sva moja krivica, koju mi njihovo samoljublje nikada neće oprostiti, a javnost, čije će neprijateljstvo oni održavati i podsticati, neće se smiriti, kao ni oni.

Sve je svršeno za mene na zemlji. Ni dobro ni zlo više me ne pogađaju. Ničemu se više ne nadam, niti se ičega bojim. Ubogi nesrećni smrtnik sad je spokojan na dnu ponora, ravnodušan kao i Bog što je.

Sve što je izvan mene napokon mi je tuđe. Ni bližnjega, ni druga, ni brata na ovom svetu nemam. Zemlja mi je strana kao da sam na nju pao s neke druge planete. Oko sebe raspoznajem smo predmete koji me rastužuju i žaloste, a bacim li pogled na ono što me neposredno okružuje, uvek nađem neki razlog za ogorčenost i patnju. Uklonimo,

¹ Članovi oratorijuma, polumonaškog reda, osnovanog 1611, a ukinutog 1792. – *Prim. prev.*

dakle, iz našeg duha sve mučne predmete, jer baviti se njima može da bude samo bolno i beskorisno. Sam, za ono dana što mi je preostalo, moram i hoću da se bavim samo sobom, jer u sebi nalazim jedinu utehu, nadu i mir. U takvom stanju nastavljam strogo i iskreno ispitivanje koje sam bio nazvao *Ispovestima*. Svoje poslednje dane posvećujem proučavanju samog sebe i sređivanju računa koje ću uskoro morati da položim. Prepustimo se zato potpuno zadovoljstvu razgovaranja sa sopstvenom dušom, jer je to jedino što mi ljudi ne mogu oteti. Ako mi, pošto budem istrajno razmišljao o svojim sklonostima, pođe za rukom da ih dovedem u bolji red, moja razmišljanja neće biti sasvim nekorisna i, mada nikakve vajde od mene više nema na ovom svetu, moji poslednji dani neće proći sasvim uzalud. Dokolica mojih svakodnevnih šetnji često je bila ispunjena prijatnim sanjarijama, kojih se, nažalost, više ne sećam. Beležiću one koje još mogu da naiđu, a svako ponovno čitanje ovih stranica vratiće mi uživanje koje sam osećao dok sam tako sanjario. Zaboraviću i nevolje i progonitelje i sramotu, jer ću misliti na nagradu koju je moje srce zaslužilo.

Ove stranice biće samo bezobličan dnevnik mojih sanjarija. U njima će biti mnogo reči o meni, jer se usamljenik koji razmišlja mora mnogo baviti sobom. Uostalom, i sve tuđe ideje koje mi budu prolazile kroz glavu u tim šetnjama naći će ovde svoje mesto. Reći ću sve što sam mislio onako kako mi bude padalo na pamet, nepovezano, kao što su obično nepovezane misli koje nam se javljaju uveče

i one koje nam dolaze sutradan. Ipak će iz toga uvek proizići neko novo saznanje o mojoj prirodi i naravi, do kojeg ću doći upoznajući osećanja i misli kojima se moj duh svakodnevno hrani u čudnom stanju u kojem se nalazim. Ove stranice mogu se, dakle, smatrati i dodatkom *Isповeštima*, ali im ne dajem taj naslov, jer osećam da više nemam šta da kažem da bih ga opravdao. Moje se srce pročistilo u nevolji, i kada ga pažljivo ispitujem, retko u njemu nalazim trag neke sklonosti koja bi zaslužila prekor. Šta bih još mogao da priznam kada su sve zemaljske strasti iz njega iščupane? Nemam više razloga ni da se hvalim, niti da sebe korim: ništavan sam među ljudima, i takav jedino i mogu da budem, jer između mene i njih nema nikakve stvarne veze, niti pravog opštenja. Pošto više nije u mojoj moći da učinim nijedno dobro delo a da se ono u zlo ne pretvori, pošto mi više nije dato da delam a da drugima ili sebi ne naudim, uzdržavanje je postalo moja jedina dužnost i ispunjavam je onoliko koliko to od mene zavisi. Ali, iako mi je telo prepušteno neradu, duša mi je još delatna, još proizvodi osećanja, misli, a njen unutrašnji život i moral kao da su se uvećali otkako ju je napustilo svako ovozemaljsko interesovanje. Telo mi je postalo samo teret, prepreka, i ja ga se pre vremena oslobađam koliko je to u mojoj moći.

Ovo posebno stanje zaslužuje da bude ispitano i opisano, i tom ispitivanju posvećujem svoje poslednje dokone časove. Da bih ga uspešno obavio, trebalo bi da mu pristupim po redu i sa metodom: ali ja sam nesposoban za takav posao; on bi me čak i udaljio od namere da opišem

promene u mojoj duši i njihovo ređanje. Na sebi ću spro-
voditi opite slične onima koje fizičari čine sa vazduhom da
bi utvrdili njegovo dnevno stanje. Primeniću barometar
na svoju dušu, a ti opiti, ako budu dobro vođeni i često
ponavljani, daće mi isto toliko pouzdane rezultate kao što
su i rezultati fizičara. Ali neću dotle proširiti svoj poduhvat.
Zadovoljiću se beleženjem opita i neću se truditi da ih svo-
dim na sistem. Latio sam se istog posla kao i Montenj, ali sa
ciljem koji je sasvim suprotan njegovom: on je svoje *Eseje*
pisao samo za druge, a ja svoje sanjarije pišem samo za
sebe. Ako me, kako se nadam, u poznim godinama, kada
se čas odlaska bude približio, ne napusti raspoloženje u
kojem sam sada, čitanje ovih sanjarija podsetiće me na
zadovoljstvo koje osećam dok ih zapisujem, i, oživljavajući
prošlo vreme, udvostručiće, takoreći, moj život. Ljudima
uprkos, umeću opet da uživam u zadovoljstvu druženja i,
već oronuo, živeću sa sobom u drugom vremenu, kao što
bih živeo sa nešto mlađim prijateljem.

Prvi deo *Ispovesti* i *Dijaloge* pisao sam stalno brinu-
ći kako da ih spasem od grabljivih progonitelja i, ako je
moguće, prenesem drugim pokolenjima. Sudbina ovog
spisa ne ispunjava me istim nespokojsvom, jer znam da bi
to bilo sasvim uzaludno, a pošto se želja da me ljudi bolje
upoznaju ugasila u mom srcu, u njemu je ostala samo
duboka ravnodušnost prema sudbini mojih pravih spisa
i spomenika moje nevinosti, koji su možda već svi bespo-
vratno uništeni. Neka zato samo motre na ono što radim,
neka strepe nad ovim stranicama, neka ih se domognu,

neka ih unište, neka ih krivotvore, meni je to sada svejedno. Niti ih krijem, niti pokazujem. Ako mi ih oduzmu za života, ne mogu mi uzeti zadovoljstvo koje sam osetio dok sam ih pisao, ni sećanje na njihov sadržaj, ni usamljениčko udublјivanje u misli čiji su one plod i čiji izvor može da presuši samo s mojim životom. Da sam, kada su me snašle prve nevolje, umeo da se ne opirem sudbini i da se ponašam kao što danas umem, svi ljudski naponi, sve njihove mračne spletke, ne bi mi ništa mogli, a njihove zavere ne bi više remetile moj mir, kao što to ne mogu ni svi njihovi uspesi; neka samo uživaju u mojoj sramoti, mene neće sprečiti da uživam u svojoj nevinosti i da, njima uprkos, svoje poslednje dane provodim spokojno.

Žan-Žak Ruso
**SANJARIJE
USAMLJENOG
ŠETAČA**

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura
Nevena Živić

Korektura
Katarina Pišteljić

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-445-7

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2022.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**

KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизacija y publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

821.133.1-94

РУСО, Жан-Жак, 1712–1778

Sanjarije usamljenog šetača / Žan-Žak Ruso ; prevod s francuskog Mira Vuković. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2022 (Beograd : Dereta). – 151 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Tragom klasika)

Prevod dela: Les rêveries du promeneur solitaire / Jean-Jacques Rousseau. – Tiraž 1.000. – Napomene uz tekst.

ISBN 978-86-6457-445-7

COBISS.SR-ID 70571273